

Η συμμετοχή στην κοινωνία της γνώσης: θεσμικές εγγυήσεις και δημόσιες πολιτικές

Της κ. **Ηρ. ΝΙΚΟΛΑΚΟΠΟΥΛΟΥ-ΣΤΕΦΑΝΟΥ**

Αν. Καθηγ. Παντείου Π.Κ.Π.Ε.

Συνέχεια εκ του προηγούμενου τεύχους

ΤΜΗΜΑ Β΄

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

2.1. Η Ευρώπη της Γνώσης

Παρά το γεγονός, ότι από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προκάλεσε έναν πολιτικό, κοινωνικό και δημόσιο διάλογο με την κυκλοφορία προπαρασκευαστικών εγγράφων (Νικολακοπούλου-Στεφάνου, Η., 2001, Ανάπτυξη και Απασχόληση) για την προώθηση της Ευρώπης της Γνώσης και την επίδραση της κοινωνίας της τεχνολογίας, της πληροφορίας και της επικοινωνίας στην αγορά εργασίας και ιδιαίτερα στο φαινόμενο της ανεργίας τριβής (Νικολακοπούλου-Στεφάνου, Η. 1997, 30) δηλαδή της ανάπτυξης χωρίς δημιουργία ή πλήρωση κενών θέσεων εργασίας λόγω ελλείμματος δεξιοτήτων (jobless growth), μόλις στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβώνας (Μάρτιος 2000) αποφασίστηκε να τεθεί ένας μακροπρόθεσμος στρατηγικός στόχος και ένα τολμηρό χρονοδιάγραμμα με ορίζοντα δεκαετίας (2000-2010) για την ανάπτυξη γνωστικών υποδομών, την ενίσχυση της καινοτομίας και της οικονομικής μεταρρύθμισης, καθώς και τον εκσυγχρονισμό των συστημάτων κοινωνικής προστασίας και εκπαίδευσης.

Ο νέος στρατηγικός στόχος, που τέθηκε στη Λισσαβώνα είναι «να γίνει η Ένωση η ανταγωνιστικότερη και δυναμικότερη οικονομία της γνώσης ανά την υφήλιο, ικανή για βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη με περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας και με μεγαλύτερη κοινωνική συνοχή».

Βασισμένη στο σταθερό μακροοικονομικό πλαίσιο, που είχε ήδη επιτευχθεί (ONE) η Επιτροπή πρότεινε να αξιοποιηθούν οι ευνοϊκές οικονομικές προοπτικές, ώστε να συνεχιστούν οι προσπάθειες οικονομικής μεταρρύθμισης για να προετοιμασθεί η Ευρώπη για τη μετάβασή της στη νέα οικονομία και κοινωνία της γνώσης και να ενισχυθεί και να εκσυγχρονισθεί το ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο, επενδύοντας στον άνθρωπο προκειμένου να επιτευχθεί η βιωσιμότητά του.

Στη Λισσαβώνα προτάθηκε μία νέα συνολική στρατηγική, που αποσκοπεί στο να μπορέσει η Ευρωπαϊκή Ένωση να αναδημιουργήσει τις προϋποθέσεις για πλήρη απασχόληση και να μετατρέψει, μέσω της νέας οικονομίας της γνώσης, το παλαιού τύπου κοινωνικό κράτος (welfare state) σε ένα κράτος κοινωνικής επένδυσης (social investment state).

Για την εφαρμογή αυτής της νέας στρατηγικής υιοθετείται μία νέα ανοικτή μέθοδος συντονισμού σε όλα τα επίπεδα, η οποία βασίζεται στη συγκριτική αξιολόγηση των εθνικών πρωτοβουλιών, συνδυασμένη με έναν ισχυρότερο καθοδηγητικό και συντονιστικό ρόλο για το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, ώστε να εξασφαλίζεται συνεκτικότερη στρατηγική διεύθυνση και αποτελεσματικότερος έλεγχος της προόδου. Η μετάβαση προς μία ανταγωνιστική και δυναμική οικονομία βασισμένη στη γνώση, θα βελτιώσει την ποιότητα ζωής και εργασίας των πολιτών, οι οποίοι, μέσα από τη συνεχή διά βίου εκπαίδευσή τους, θα προσαρμόζονται συνεχώς στα νέα δεδομένα, ώστε να είναι απασχολήσιμοι, ενώ τα Κράτη θα εγγυώνται την ισότιμη πρόσβαση όλων των πολιτών στις νέες γνώσεις, στις ευκαιρίες και τελικά στην κοινωνία. Τα μέσα και οι δράσεις για την προώθηση αυτού του στρατηγικού στόχου δεκαετίας είναι, μεταξύ άλλων (Νικολακοπούλου-Στεφάνου, Η. 2001, Ανάπτυξη και Απασχόληση) και η εκπόνηση ενός ολοκληρωμένου προγράμματος δράσης για μία ηλεκτρονική / δικτυωμένη Ευρώπη¹⁹, σε συνδυασμό με «την πρωτοβουλία e Europe: μια κοινωνία της πληροφορίας για όλους» της Επιτροπής²⁰ και την Ανακοίνωσή της με τίτλο «Στρατηγικές για τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης στην κοινωνία της πληροφορίας».²¹ Βασικές προϋποθέσεις είναι η ύπαρξη κανονιστικού / νομοθετικού πλαισίου, τόσο για την ηλεκτρονική επικοινωνία και το ηλεκτρονικό εμπόριο, όσο και για τις τηλεπικοινωνίες (όπου πλήρως ολοκληρωμένες και φιλελευθεροποιημένες θα είναι οι αγορές τηλεπικοινωνιών μέχρι τέλος 2001).

Το σχέδιο δράσης e Europe 2002, που ενεκρίθη στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Φέιρα, (Ιούνιος 2000) έχει τους ακόλουθους καιρίους στόχους:

- Να εισαγάγει όλους τους Ευρωπαίους στην ψηφιακή εποχή και να αποκαταστήσει για όλους ηλεκτρονική σύνδεση.

- Να δημιουργήσει την ψηφιακά εγγράμματη Ευρώπη, που θα στηρίζεται στην επιχειρηματική παιδεία.

- Να διασφαλίσει, ότι η διαδικασία δεν θα δημιουργεί κοινωνικό αποκλεισμό και ότι θα συμβάλλει στην οικοδόμηση της εμπιστοσύνης των καταναλωτών (Participation for all in the knowledge-based economy).

Τα Κράτη Μέλη πρέπει να εξασφαλίσουν, ότι όλα τα σχολεία της Ένωσης θα έχουν πρόσβαση στο Διαδίκτυο και τα πολυμέσα μέχρι τέλος 2001, όλο το απαιτούμενο διδακτικό προσωπικό θα είναι εξοικειωμένο με τη χρήση του Διαδικτύου και των πολυμέσων μέχρι τέλος 2002²², και οι βασικές Δημόσιες Υπηρεσίες μέχρι το 2003.

19. «Europe Action Plan, the European Union's roadmap to the Information Society by 2002».

20. COM (1999) 687 και Δελτίο 12-1999, σημείο 1.2.139. ήδη με το COM (2000) 783 τελικό, επικαιροποιήθηκε η πρωτοβουλία e Europe 2002.

21. COM (2000) 48 και Δελτίο 1/2-2000, σημείο 1.3.23.

22. Η Επιτροπή ενέκρινε σχετικό πρόγραμμα «e - Learning: Designing Tomorrow's deleteone space s. Education» COM (2000) 318 final της 24 Μαΐου 2000, <http://europa.eu.int/comm/education/elearning/index.html>.

Η Ευρωπαϊκή τράπεζα Επενδύσεων²³ θα υποστηρίξει με μία σειρά μέτρων ενθάρρυνσης τη συμμετοχή στην κοινωνία της γνώσης με τη δημιουργία φθηνών, διασυνδεδεμένων δικτύων υψηλής ταχύτητας, εξελιγμένη τεχνολογία της πληροφορίας και των τηλεπικοινωνιακών δικτύων σε παγκοσμίου επιπέδου υποδομή και ευρύ φάσμα συνοδευτικών υπηρεσιών.

Η Ένωση πρέπει επί πλέον να εργαστεί για τη δημιουργία ενός ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου έρευνας και καινοτομίας και την επίτευξη των στόχων, που τίθενται στην Ανακοίνωση της Επιτροπής «Προς έναν ευρωπαϊκό χώρο έρευνας»²⁴ με σκοπό τη διευκόλυνση της δημιουργίας, μέχρι τέλους 2001, ενός διευρωπαϊκού δικτύου ιδιαίτερα μεγάλης ταχύτητας για ηλεκτρονική επιστημονική επικοινωνία, με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων, το οποίο θα συνδέει ερευνητικά Ιδρύματα και Πανεπιστήμια, επιστημονικές βιβλιοθήκες, επιστημονικά Κέντρα και σταδιακά τα σχολεία.

Ταυτόχρονα η έρευνα, οι ιδέες και η καινοτομία πρέπει να αμείβονται ικανοποιητικά, στο πλαίσιο της νέας οικονομίας, που βασίζεται στη γνώση και τη διαβεβαίωση της πλήρους διασφάλισης και προστασίας τους. Έτσι, μέχρι τέλους του 2001 θα υπάρξει κοινοτικό δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, συμπεριλαμβανομένου του υποδείγματος χρησιμότητας, που θα διασφαλίζει την προστασία των ευρεσιτεχνιών στο σύνολο της Κοινότητας, θα παρέχεται εύκολα, χωρίς μεγάλο κόστος και θα είναι εξ ίσου εκτεταμένη η προστασία, με αυτή που παρέχουν οι κύριοι ανταγωνιστές της Ευρωπαϊκής Ένωσης (δηλαδή οι ΗΠΑ και η Ιαπωνία).

Η Στρατηγική της Λισσαβώνας προωθεί την εκπαίδευση και κατάρτιση για τη ζωή και την εργασία στην «κοινωνία της γνώσης» και επιθυμεί να συμβάλει στη «μάθηση της εκμάθησης» με συστήματα προσαρμοσμένα σε συγκεκριμένες ομάδες (νήοι, άνεργοι, ενήλικες, γυναίκες), με ανάπτυξη τοπικών κέντρων μάθησης, με προαγωγή νέων βασικών δεξιοτήτων (ξένες γλώσσες, τεχνολογίες των πληροφοριών) και με τη μεγαλύτερη διαφάνεια των προσόντων. Τα Κράτη Μέλη οφείλουν να επιτύχουν:

- Ουσιαστική ετήσια αύξηση των κατά κεφαλήν επενδύσεών τους σε ανθρώπινο δυναμικό.

- Ο αριθμός των ατόμων ηλικίας 18-24 ετών, τα οποία έχουν ολοκληρώσει μόνο τη βασική εκπαίδευση, χωρίς να συνεχίζουν την εκπαίδευσή τους και κατάρτισή τους, πρέπει να υποδιπλασιαστεί μέχρι το 2010.

- Τα σχολεία και τα κέντρα κατάρτισης να είναι όλα συνδεδεμένα με το Διαδίκτυο.

- Να προωθήσουν την κινητικότητα των σπουδαστών, των διδασκάλων και του προσωπικού κατάρτισης και έρευνας, μέσω κοινοτικών προγραμμάτων, αναγνώρισης προσόντων και περιόδων σπουδών και κατάρτισης.

2.2. Οι δράσεις του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (ΚΠΣ)

Το Γ' ΚΠΣ που εγκρίθηκε τον Ιούλιο 2000 για τη χώρα μας περιέχει ένα σύνθετο πλέγμα παρεμβάσεων για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη, ενώ η υλοποίησή του στηρίζεται σε ελληνική και κοινοτική συγχρηματοδότηση. Ανάμεσα στους επτά άξονες προ-

23. Βλ. Κωνστ. ΓΕ. Αθανασόπουλου, Ι. Βλάσση, Β. Δελιθέου: *Το Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Τόμ. Α', Β' έκδ. Αθήνα, 2000.

24. COM (2000) 6 και Δελτίο 1/2-2000, σημείο 1.3.113.

τεραιότητας που εγκρίθηκαν, ενδιαφέρον για την προώθηση της οικονομίας και της κοινωνίας της γνώσης παρουσιάζουν οι εξής:

1. Ανάπτυξη του Ανθρώπινου Δυναμικού και Προώθηση της Απασχόλησης.
2. Ενίσχυση της Ανταγωνιστικότητας.
3. Κοινωνία της Πληροφορίας.

Ειδικότερα:

2.2.1. Ανάπτυξη του Ανθρώπινου Δυναμικού και Προώθηση της Απασχόλησης

Στον άξονα αυτό υπάρχουν δύο εθνικής εμβέλειας επιχειρησιακά προγράμματα (Ε.Π.).

Α. Ε.Π. Εκπαίδευσης και Αρχικής Κατάρτισης

Το πρόγραμμα υλοποιείται από το Υπουργείο Παιδείας. Η αρχική κατάρτιση αφορά νέους 18-22 ετών (προεπαγγελματική ένταξη) που φοιτούν στα δημόσια και ιδιωτικά Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ). Το ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ περιλαμβάνει έργα εκπαίδευσης (τεχνικά λύκεια και ΤΕΙ) και κατάρτισης (δημόσια και ιδιωτικά ΙΕΚ).

Β. Ε.Π. Προώθηση της Απασχόλησης και Συνεχιζόμενη Κατάρτιση

Το πρόγραμμα υλοποιείται από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και στοχεύει τόσο σε εργαζόμενους του ιδιωτικού²⁵ και του δημοσίου²⁶ τομέα, όσο και σε ανέργους που έχουν συμπληρώσει τη βασική εκπαίδευση.²⁷

2.2.2. Ενίσχυση της Ανταγωνιστικότητας

Στον άξονα αυτό υπάρχει το εθνικής εμβέλειας επιχειρησιακό πρόγραμμα: Ε.Π. Ενίσχυση της Ανταγωνιστικότητας και της Ανάπτυξης (ΕΠΑΝ), στο οποίο συμμετέχει το Υπουργείο Ανάπτυξης. Η Ελληνική οικονομία προκειμένου να ενισχύσει τις παραγωγικές της ικανότητες και να στηρίξει την ανταγωνιστικότητά της στους πυλώνες της καινοτομίας/τεχνολογικής αναβάθμισης, της επιχειρηματικότητας και της απασχόλησης επιθυμεί να στηρίξει την ποιοτική διάσταση του παραγωγικού συστήματος.

Ο γενικός στρατηγικός στόχος του ΕΠΑΝ²⁸ για την περίοδο 2000-2006 αποβλέπει στη βελτίωση της ποιοτικά προσανατολισμένης ανταγωνιστικότητας, εστιάζεται δηλαδή στα ποιοτικά χαρακτηριστικά των παραγομένων αγαθών και υπηρεσιών, ενισχύοντας το σχεδιασμό, την καινοτομία, την προσαρμοστικότητα στις μεταβαλλόμενες ανάγκες της ζήτησης, την αξιοπιστία των χρόνων παράδοσης, τις εξειδικευμένες γνώσεις, την ευρη-

25. Κατατάσσονται σε τρεις κατηγορίες: τους αγρότες, οι οποίοι ακολουθούν συνεχιζόμενη κατάρτιση σε ΚΕΚ ή στον οργανισμό ΔΗΜΗΤΡΑ που εποπτεύεται από το Υπουργείο Εργασίας, τους μισθωτούς οι οποίοι ακολουθούν συνεχιζόμενη κατάρτιση σε ΚΕΚ ή σε δομές των ίδιων των επιχειρήσεων (ενδοεπιχειρησιακή κατάρτιση) που πιστοποιούνται από το Υπουργείο Εργασίας και τους αυτοαπασχολούμενους, που τους παρέχεται συνεχιζόμενη κατάρτιση από ΚΕΚ και από επαγγελματικές ενώσεις.

26. Σ' αυτούς παρέχεται η δυνατότητα επιμόρφωσης, στα πλαίσια του Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης, που εποπτεύεται από το Υπουργείο Εσωτερικών ή επαγγελματικής συνεχιζόμενης κατάρτισης (π.χ. οι υπάλληλοι των ΔΕΚΟ) που παρέχεται από πιστοποιημένα ΚΕΚ.

27. Γι' αυτούς η συνεχιζόμενη κατάρτιση διενεργείται μέσω, είτε πιστοποιημένων φορέων από το ΕΚΕΠΙΣ (δημόσια ή ιδιωτικά ΚΕΚ), είτε πιστοποιημένων ή μη κέντρων συνεχιζόμενης κατάρτισης του ΟΑΕΔ, είτε παραγωγικών πιστοποιημένων ή μη σχολών διαφόρων Υπουργείων (π.χ. του Υπουργείου Ναυπλίας).

28. Ανάπτυξη, ΕΒΕΑ 4/2001.

ματικότητα, την πρωτοτυπία και την αξιοποίηση των νέων τεράστιων ευκαιριών που προσφέρει η δημιουργική αξιοποίηση της νέας τεχνολογίας.

Η προώθηση των νέων τεχνολογιών, που θα αξιοποιούν επιστημονικό δυναμικό υψηλού επιπέδου, θα συμβάλει στη δημιουργία επιχειρήσεων «έντασης τεχνολογίας», «έντασης κεφαλαίου» και θα διευκολύνει την ανάδειξη δραστηριοτήτων της «νέας οικονομίας», μέσω της ανάπτυξης σύγχρονων χρηματοπιστωτικών εργαλείων π.χ. κεφάλαια επιχειρηματικού κινδύνου σε Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις (ΜΜΕ) (Μέτρο 2.6 ΕΠΑΝ), αλλά και θεσμικών μηχανισμών (π.χ. θερμοκοιτίδες επιχειρήσεων) και μέσω άλλων πολιτικών, όπως ο τεχνολογικός και οργανωτικός εκσυγχρονισμός των επιχειρήσεων (Μέτρο 2.5 ΕΠΑΝ), η διευκόλυνση επενδύσεων σε Έρευνα και Τεχνολογική Ανάπτυξη, η διευκόλυνση της διασύνδεσης μεταξύ εκπαιδευτικών, επιμορφωτικών και επιχειρηματικών αναγκών, η ανάπτυξη δικτύων συνεργασίας ΜΜΕ (clustering, Μέτρο 2.7 ΕΠΑΝ), η απλοποίηση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος (Μέτρο 1.3 ΕΠΑΝ).

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης περιλαμβάνει και μέτρα, που προωθούν την κοινωνική συνοχή, ενθαρρύνοντας την επιχειρηματικότητα ειδικών ομάδων του πληθυσμού, όπως οι νέες γυναίκες, τα άτομα με ειδικές ανάγκες (Μέτρο 2.8 ΕΠΑΝ), που ενισχύουν την επιχειρηματικότητα στον τομέα του περιβάλλοντος (Μέτρο 2.9 ΕΠΑΝ), όπου έχει ενταχθεί το ISO 14001, που αφορά στην ενίσχυση των εμπορικών ΜΜΕ για την ανάπτυξη και πιστοποίηση συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης. Στο ΕΠΑΝ (Μέτρο 8.2) έχουν ενταχθεί και δράσεις κατάρτισης, ανθρώπινων πόρων, σε θέματα τεχνολογικού και οργανωτικού εκσυγχρονισμού.

2.2.3. Κοινωνία της Πληροφορίας

Στον άξονα αυτό υπάρχει το οριζόντιο, εθνικής εμβέλειας Επιχειρησιακό Πρόγραμμα: Κοινωνία της Πληροφορίας, το οποίο θα υλοποιήσει το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας με τη συμμετοχή και άλλων Υπουργείων.

Οι στόχοι του προγράμματος που προάγει το ηλεκτρονικό εμπόριο είναι:

Α. Στα πλαίσια του e-government, ανάπτυξη συστήματος πρόσβασης σε οικονομικές πληροφορίες που διαχειρίζεται η Γενική Γραμματεία Εμπορίου (π.χ. ανάπτυξη ολοκληρωμένου συστήματος εποπτείας και ελέγχου της αγοράς, για το σύνολο των προϊόντων που κυκλοφορούν σ' αυτή και απευθύνονται στο καταναλωτικό κοινό από πλευράς ασφάλειας, ποιότητας, επισήμανσης οδηγιών χρήσης κ.λ.).

Β. Η επέκταση των υπαρχόντων υποδομών από συλλογικούς φορείς, που ήδη προσφέρουν ή διαχέουν υπηρεσίες Ηλεκτρονικού Εμπορίου (ΗΕ) σε μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ) και η δημιουργία νέων υποδομών.

Γ. Η λειτουργία ηλεκτρονικού ελέγχου και ηλεκτρονικής κατάθεσης σήματος.

Δ. Η ανάπτυξη συστήματος ηλεκτρονικών κρατικών προμηθειών μέσω της ηλεκτρονικοποίησης των διαδικασιών προκήρυξης ενός διαγωνισμού, της κατάθεσης των προσφορών, της επιλογής και της κατακύρωσης του αναδόχου, της παρακολούθησης του έργου κ.λ.

Τελικές παρατηρήσεις

Η διαχείριση της γνώσης δεν μπορεί ν' αφηθεί στην απόλυτη διακριτική ευχέρεια των επιχειρήσεων. Κατά το σχεδιασμό των δημόσιων πολιτικών, είναι απαραίτητη η κινητο-

ποίηση, η συνεργασία και η συμμετοχή τόσο των φορέων της δημόσιας εξουσίας, δηλαδή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των εθνικών κρατών και της τοπικής αυτοδιοίκησης, όσο και των κοινωνικών φορέων / μη κυβερνητικών οργανώσεων και πολιτών, σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας (Φραγκάκης, Ν. 1993, 63 και Νικολακοπούλου-Στεφάνου, Η. 1993, 208).

Αλλά, και κατά την εφαρμογή των πολιτικών για την απασχόληση, απαιτείται η ισότιμη, δημοκρατική συμμετοχή και πρόσβαση στην πλουραλιστική ενημέρωση και πληροφόρηση, στα μέσα μαζικής ενημέρωσης και στη διαχείριση και στον καταμερισμό των γνώσεων. Προκειμένου μάλιστα να υποστηριχθούν οι πολίτες και να αισθανθούν ασφαλείς για το μέλλον τους, θα μπορούσε να κατοχυρωθεί, να θεσπισθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο, για κάθε πολίτη, μια «ελάχιστη εγγυημένη παροχή στην ενημέρωση και στη γνώση», παροχή πρόσβασης σε ένα βασικό σύνολο, νέων υπηρεσιών και εφαρμογών, από εκείνες που προσφέρει κάθε στιγμή η κοινωνία των πληροφοριών.

Στα πλαίσια της ευρωπαϊκής ιθαγένειας / ιδιότητας του ευρωπαίου πολίτη (citizenship) (Στεφάνου, Κ. 1993, 97), η διάπλαση του κοινωνικού αυτού δικαιώματος, στην ενημέρωση και στη γνώση, θα ήταν ευθύνη των κρατών μελών, με την κατοχύρωσή του στις εθνικές νομοθεσίες. Τα Κράτη Μέλη θα είχαν την ευθύνη και θα παρείχαν εγγυήσεις για την οργάνωση και αξιολόγηση του περιεχομένου του²⁹, που θα τροφοδοτείτο με ποικιλομορφία πληροφοριών, από πηγές διεθνείς, κοινοτικές, περιφερειακές, εθνικές, καθώς και με προτάσεις από φορείς της κοινωνίας των πολιτών, των μη κυβερνητικών οργανώσεων.

Στην ευθύνη των Κρατών περιλαμβάνεται και η καθολικότητα και η ίση μεταχείριση στην πρόσβαση στη γνώση και πληροφόρηση, δηλαδή η διαθεσιμότητα των μέσων, η συνέχεια, οι προσιτές τιμές, η προσβασιμότητα και η συνειδητοποίηση των δυνατοτήτων.

Η ευθύνη των πολιτών, από την άλλη πλευρά και των οργανώσεών τους, εντοπίζεται στη διεκδίκηση της δυναμικής, ενεργού, δημοκρατικής πρόσβασης και συμμετοχής τους, καθώς και στη συμβολή τους στην υπεύθυνη επεξεργασία και διάδοση / διάχυση της πληροφορίας, της ενημέρωσης και της γνώσης. Τα άτομα όμως που καλούνται ν' αναλάβουν το μερίδιο της ευθύνης που τους αναλογεί, στην απόκτηση των γνώσεων και δεξιοτήτων, πρέπει προηγουμένως να έχουν προετοιμασθεί και πεισθεί για τη χρησιμότητα των ευκαιριών που συνεπάγεται για την προσαρμοστική ικανότητά τους αυτή η συμμετοχή τους. Πρέπει να έχουν την ωριμότητα να κρίνουν, αν η μετάβαση, η εφαρμογή και οι συνέπειες της κοινωνίας των πληροφοριών, ελέγχονται κατάλληλα και προωθούν την ισότητα των ευκαιριών. Άλλως, η σημερινή τεχνολογική επανάσταση και η κοινωνία της γνώσης, αντί για εργαλείο οικονομικής και πολιτικής απελευθέρωσης θα συντηρήσει ή και θα προκαλέσει νέες, βαθύτερες ανισότητες και πληγές στην κοινωνία και στον άνθρωπο (Rifkin, J. 2001, 414). Η πρόκληση λοιπόν παραμένει, προκειμένου η πλάστιγγα να κλίνει προς μία κοινωνία πληροφοριών για όλους, μια συμμετοχική κοινωνία, όχι μια κοινωνία νέων αποκλεισμών, και να αμβλυνθούν οι μεγάλες ανισότητες στην ενημέρωση

29. Π.χ. προστασία ανηλίκων και ανθρώπινης αξιοπρέπειας στις υπηρεσίες ενημέρωσης και στις οπτικοακουστικές υπηρεσίες, όπως η σχετική Ευρωπαϊκή Πράσινη Βίβλος COM (96) 486 και η προστασία από παράνομο και επιβλαβές περιεχόμενο του Internet, όπως και η Ανακοίνωση της Επιτροπής COM (96) 487.

και στη γνώση, μεταξύ πολιτών των δύο φύλων, μεταξύ διαφορετικών ηλικιών, εισοδημάτων, εργαζομένων και ανέργων, καθώς και μεταξύ αποφοίτων του εκπαιδευτικού συστήματος.

Βιβλιογραφία

Αθανασόπουλος Κωνστ., ΓΕ., Βλάσσης Ιω., Δεληθέου Βασ.: Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τόμ. Α'. Αθήνα 2000.

Αμίτσης, Γ.: Θεσμοί και Πολιτικές Επαγγελματικής Κατάρτισης. Παπαζήσης, Αθήνα 2000.

Αντωνοπούλου, Μ.: Παγκόσμιος Καπιταλισμός και η Κοινωνία της Πληροφορίας, στο Πάκος, Θ. (επιμ.) Κοινωνία των 2/3. Αθήνα 2000, επ.

Βέλτσος, Γ.: Για την Επικοινωνία. Καστανιώτης, Αθήνα 1985.

Bourdieu, P.: Contre-feux. Liber, Paris 1998.

Bourdieu, P.: Για ένα ευρωπαϊκό κοινωνικό κίνημα - Αντεπίθεση πυρών. ΙΙ, Πατάκης, Αθήνα 201.

Γέροντας, Α.: Επίκαιρα προβλήματα του Κοινωνικού Κράτους. Το Σ 1987, 43 επ.

Δαγτόγλου, Π.: Η δημόσια διοίκηση ως φορέας παροχών προς τους διοικούμενους. ΕΔΔ 1960, 58 επ.

Δουκάκης, Ν.: Εργασιακές Σχέσεις - Οικονομία και Θεσμοί. Οδυσσέας, Αθήνα 1988.

Κατρούγκαλος, Γ.: Το Κοινωνικό Κράτος της μεταβιομηχανικής εποχής. Σάκκουλας, Αθήνα 1998.

Κοντιάδης, Ξ.: Μεταμορφώσεις του Κοινωνικού Κράτους στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Παπαζήσης, Αθήνα 2001.

Λεβέντης, Γ.: Τα κοινωνικά δικαιώματα του πολίτη. Το Σ 1976, 121 επ.

Νικολακοπούλου-Στεφάνου, Η.: Κράτος Πρόνοιας και Ιδιωτικές Υπηρεσίες Υγείας, στο Γ. Προβόπουλος - Ι. Υφαντόπουλος - Η. Νικολακοπούλου-Στεφάνου (επιμ.): Οι Υπηρεσίες Υγείας - Οργάνωση - Διοίκηση - Προγραμματισμός. ΕΙΣΣ/Σάκκουλας: 1990, 207 επ.

Νικολακοπούλου-Στεφάνου, Η.: Πολιτικές Απασχόλησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παπαζήσης, Αθήνα 1997.

Πουλής, Π.: Δίκαιο της εκπαίδευσης. Σάκκουλας, Αθήνα 1999.

Ρίζος, Σ.: Η ένταση μεταξύ κράτους δικαίου και κοινωνικού κράτους ως συνταγματικό πρόβλημα. Το Σ 1984, 143 επ.

Σκουρής, Β.: Η συνταγματική αρχή της αναλογικότητας και οι νομοθετικοί περιορισμοί της επαγγελματικής ελευθερίας. (Συμβολή στον Τιμ. Τόμο Γ. Παπαχατζή).

Στεφάνου, Κ.: Ιθαγένεια και θεμελιώδη Δικαιώματα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στο Χριστοδουλίδης, Θ. - Στεφάνου, Κ. (επιμ.): Η Συνθήκη του Μάαστριχτ. Συνθετική Θεώρηση. Σιδέρης, Αθήνα 1993, 95 επ.

Τσάτσος, Δ.: Συνταγματικό Δίκαιο Ι., Αθήνα 1982.

Φαρμακίδης, Ο.: Το Δίκαιο της Οικονομίας στην Κοινωνική Θεωρία. Παπαζήσης, Αθήνα 1985.

Φραγκάκης, Ν.: Κατανομή Αρμοδιοτήτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Η Αρχή της Επικουρικότητας, στο Χριστοδουλίδης, Θ. - Στεφάνου, Κ. (επιμ.): Η Συνθήκη του Μάαστριχτ. Συνθετική Θεώρηση. Σιδέρης, Αθήνα 1993, 55 επ.